

Βούλα Επιτροπάκη

«...πίσω απ’ τις κόρες των ματιών»

Βαγγέλης Φίλος «***ΑΛΛΙΩΣ ΠΩΣ;***» (εκδ. Γρηγόρη, 2016)*

*«...Πώς είναι δυνατόν να κρυνώνεις,
αφού σε αγαπώ;...»*

Καλώς σας βρίσκουμε στον όμορφο και φιλόξενο χώρο του Έλευσις & Υδράνη. Ευχαριστώ τον ποιητή Βαγγέλη Φίλο για την τιμητική πρόσκληση, το φιλόξενο σωματείο *E.Y.*, το Προεδρείο και όλους εσάς.

Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί φίλοι,

έχομε την τιμή να παρουσιάζουμε απόψε το ποιητικό έργο του Βαγγέλη Φίλου, με τον τίτλο «***ΑΛΛΙΩΣ ΠΩΣ;***», που εκδόθηκε στην Αθήνα από τις εκδόσεις Γρηγόρη, το τρέχον έτος 2016.

Το βιβλίο, φέρει στο εξώφυλλο την εικόνα «*Νεαρού κοριτσιού που πλέκει κοτσίδες*», έργο του 1894, του Γάλλου Edgar Degas, ενός από τους θεμελιωτές του Ιμπρεσιονισμού, μολονότι ο ίδιος αυτοαποκαλείτο ρεαλιστής. Η απόδοση της κίνησης στα γνωστά έργα του με μπαλαρίνες, ιπποδρομίες κ.λπ., αλλά και του σύνθετου ψυχισμού στα γυμνά και τις προσωπογραφίες του δεν είναι άσχετες, όπως θα δούμε, με το ποιητικό έργο που παρουσιάζουμε.

Και τούτο γιατί, ως γνωστόν, ο ιμπρεσιονισμός, αρχικά στη ζωγραφική, αργότερα δε στη λογοτεχνία και τη μουσική, τείνει στην «άμεση εντύπωση» (impression), που δημιουργείται σε φυσικούς χώρους από τη ζωντάνια των χρωμάτων, κυρίως των βασικών, και δίνει έμφαση στην αναπαράσταση του φωτός.

Το βιβλίο μας περιέχει πενήντα πέντε (55) ποιήματα, ένα εκ των οποίων, προς το τέλος του έργου, αποτελεί Σύνθεση έξι (6) ολιγόστιχων ποιημάτων, τιτλοφορούμενων ως “*Ανακοινωθέντα*”.

Τι θέλει να μας “ανακοινώσει” ο ποιητής με τα επιγραμματικά –θα ’λεγε κανείς– ενοποιημένα αυτά ποιήματα;

Τις προθέσεις και τις φυσικές πηγές του: ...*Θα ποτίσω τα λουλούδια/ που ζωγράφισαν τα παιδιά* – μας λέει στο πρώτο.

Τις κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες της συγγραφής του: *Βομβάρδισαν οι γήινοι/ το λευκό σύννεφο./ Υποχωρούμε ατάκτως* – στο δεύτερο.

Τη δική του, προσωπική και ποιητική στάση: *...Βαδίζω ακάθεκτος/ υπό σκιάν.* (γ')

Την τεχνική του: *Να τις λαζεύεις τις λέξεις/...* (δ')

Το συναισθηματικό του φορτίο: *...η ευθυμία/...ο λυγμός/ γυάλινος ήχος./...* (ε')

Τα ποιητικά του, απολογητικά συμπεράσματα: *Μαύρο είναι/ η ερήμην των οφθαλμών/ ερωτική συνένωση/ των χρωμάτων,/ είναι οι στίχοι μου/ που ρούφηξαν το φως/ και ανακλούν το τίποτα.* (στ')

Όλα μαζί τα παραπάνω και το καθένα χωριστά, τις ποιητικές προθέσεις του δηλαδή, και πηγές, που με πολλούς τρόπους και τόνους παραθέτει ο ποιητής στην παρουσιαζόμενη συλλογή, θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε μαζί, σ' ένα σύντομο ποιητικό περίπατο.

Συν-οδηγός μας βέβαια, οι αισθήσεις και η χρωματική διαβάθμιση των εντάσεων του φωτός. **Αλλιώς πώς;**

Πριν επιλέξουμε σέπια/ και εκείθεν το χόμα,/ ας βυθιστούμε στην ωραιότητα/ των διασκορπισμένων αισθήσεων.

μας λέει στο ποίημα *ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ* (σ. 10)

I.

Ο ποιητής Βαγγέλης Φίλος γεννημένος στα Άγναντα Άρτας, επί χρόνια μαχόμενος διπλωματούχος Πολιτικός Μηχανικός αλλά και ενεργό στέλεχος του Δήμου Ιωαννιτών, μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού «Φηγός» ήδη από την αρχική έκδοσή τουⁱ,

με δημοσιευμένα έργα στα περιοδικά «Ηπειρωτικό ημερολόγιο», «Φηγός», «Αργοναύτης», «Νουμάς», «Σύγχρονη σκέψη», στον τύπο και πλείστα στο διαδίκτυο, όπου διατηρεί δικό του διαδικτυακό blog,

ανθολογήθηκε σε ελληνικές και ξενόγλωσσες Ανθολογίες ποίησης, όπως την δίγλωσση έκδοση «Χειραψία / Έλληνες και Ούγγροι ποιητές των ημερών μας»ⁱⁱ που εκδόθηκε στη Βουδαπέστη με επιμέλεια της Έρικα Σέπες και του ποιητή επίσης Γιάννη Μότσιου, την Ανθολογία του περιοδικού «Εμβόλιμον»ⁱⁱⁱ,

μεταφράστηκε στα γαλλικά,^{iv}

έλαβε μέρος σε πλείστα λογοτεχνικά συμπόσια μεταξύ των οποίων (Συμπόσιο Ποίησης Πανεπιστημίου Πατρών, Πανελλήνια Ολυμπιάδα, στην Αρχαία Ολυμπία κ.λ.π.).

τιμήθηκε με έπαινο από τον «Μουσικοφιλολογικός Όμιλος Ορφεύς» Λευκάδας και με εκδηλώσεις από:
την Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία (Ι.Λ.Ε.Τ.) - Δήμο Κεντρικών Τζουμέρκων - αδελφότητα Αγναντιτών στην Αθήνα το 2012,
από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων το 2009,
από το Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ιωαννιτών - Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Τμήμα Ηπείρου - Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Τζουμέρκων (Ι.Λ.Ε.Τ.), το 2013, υπό την αιγίδα του Δημάρχου Ιωαννίνων,
το έργο του «Είδωλο» διδάχτηκε στους σπουδαστές της Δραματικής Σχολής Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος (ΚΘΒΕ) από την καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου κ. Ζωή Σαμαρά.

Μέχρι σήμερα, έχει συγγράψει άλλα πέντε (5) έργα, ποίησης και ποιητικής πρόζας: *Μηδενική ακολουθία* (ποίηση, 1989), *Ενθαλπία* (ποιήματα και πεζά, 2005), *Αλιάνθη* (πεζά, 2007) – έργα που αυτοεκδόθηκαν στα Ιωάννινα, *Θεάλια* (πεζά, 2009) από τις εκδ. Ενδοχώρα Ιωαννίνων και *Αχ! Σεμέλη*, από τις εκδ. Αθηνών Γρηγόρη (πεζά, 2012).

Το εν γένει έργο του έχει τις ευχές της δημοσιευμένης λογοτεχνικής Κριτικής, των λογοτεχνών, των αναγνωστών και περιέχει, ακόμη και στα πεζά του, έντονη ποιητική αναζήτηση.

II.

Η αναζήτησή μας, από την πρώτη κιόλας σελίδα, μας οδηγεί στις φυσικές πηγές, που είναι η ρίζα του ανθρώπου, των πραγμάτων και της ποίησης.

Τα πιο όμορφα ποιήματα/ κατοικούν στο βυθό/ των ματιών

– μας λέει στους εντελώς πρώτους στίχους του βιβλίου.

Το υποκειμενικό και το αντικειμενικό είναι μια ορατή ή και αόρατη ίσως καμιά φορά, σε κάθε περίπτωση όμως, μια δεδομένη πραγματικότητα, που έχει απασχολήσει από αιώνες στην ιστορία, την Επιστήμη και τη Φιλοσοφία.

Το ερώτημα ωστόσο, του εάν υπάρχει ο κόσμος ή εάν υπάρχει επειδή τον βλέπουμε, η ποίηση το υπερβαίνει, λαμβάνοντάς το ως επίπλαστο, αφού για την ποίηση, όπως και στη θρησκεία, ο ανθρώπινος κόσμος είναι Λόγος και Ζωή.

Και τα δυο, Ζωή και Λόγος προϋποθέτουν τη συν-ύπαρξη, την επι-κοινωνία, τον διά-λογο, την ομιλία και την ακρόαση ή την ενσυναίσθησή της: δηλαδή τη συνεύρεση.

Η συν-εύρεση, ως φυσική κατάσταση γεννά τη χαρά, τον βιωμένο Λόγο και εν πολλοίς την “ανάμνηση”, που γίνεται “ενθύμηση” – μια εμπειρία που γεννά το “νόστο” της “επιστροφής” και ταμειύεται ως Μνήμη, ατομική ή και συλλογική.

Το μόνο δάσος/ είναι η μνήμη σου,/
οφθαλμαπάτη/ που ελπίζει στην έρημο.

– μας λέει ο ποιητής (σ. 69).

Πού να βρεθεί/ κίτρινο φύλλο;/
Μονάχα το ποίημα/

*κι εκείνη η πρώτη/ πυρωμένη **ανάμνηση**. (σ. 47)*

Μέσω της Μνήμης, μπορεί/ ευτυχεί το υποκείμενο να επιστρέφει στα βιωματικά κεκτημένα, φυσικά πράγματα με μια απόλαυση που γεννά την αισιοδοξία.

Ω! τι χαρά/ ν’ ανοίγεις τα μάτια σου/ και να σου λέει καλημέρα/
*το χαμόγελο/ που τριγυρνούσε στον ύπνο σου/ όλη νύχτα!/
...τι ευτυχία/ να επιστρέφεις! (σ. 6.)*

Στη φυσική πραγματικότητα εδράζεται λοιπόν, η ανάμνηση και στη φυσική συνύπαρξη ενυπάρχει η ρίζα της ποίησης:

*...έβγαινε Αυτή στον κήπο./ Εκεί, στη **ρίζα**,/ άφηνε το ποίημα,/*
χαμογελούσε/ στο πρωινό αστέρι/ και επέστρεφε./
Έτσι, λέξη τη λέξη,/ ανάσα την ανάσα,/
άνθιζε.../ το εκατόφυλλο σκίρτημα. (σ. 8)

Το “σκίρτημα” ασφαλώς είναι ο “λόγος” που επανα-φέρει την ανάμνηση, τη μνήμη των πραγμάτων. Και είναι σχεδόν πάντα, ερωτικός.

*Με χτυποκάρδι,/ **αλλιώς**/ πώς;/*
Με χάδι,/ αλλιώς/ τι;/
Με έρωτα,/ αλλιώς/ γιατί;/
Έλα/ να/ αγαπηθούμε. (σ. 13)

Πρόκειται για μια επιθυμία ανοιχτή, ένα κάλεσμα προς τον συνάνθρωπο και τον αναγνώστη. Όπως κάλεσμα –ας θυμηθούμε– αποτελεί και η ίδια η άρθρωση του ανθρώπινου λόγου, που στις θετικές εκδοχές του, αποτελεί ένα πρώτο ενδιαφέρον για τον συνομιλητή-Άλλον.

Η απάντηση, η ανταπόκριση γεννά τη σημασία, που η άρθρωσή της εκφέρεται ως απόκριση Αγάπης.

Ἡρθες χωρίς,/
ὡς ἐπιθυμία/
...ὄνειρο ἀνυπόδητο,/ αγάπη.

– μας λέει ο ποιητής. (*ΧΩΡΙΣ*, σ. 77)

Ἡ βαθιά, ἐρωτική αγάπη εἶναι ἀπὸ μόνη τῆς ἡ μέγιστη ἐκδοχὴ τοῦ Λόγου. Ἡ ἐκδοχὴ τοῦ σφραγισμένου λόγου, με μιὰ Γλῶσσα παραδομένη στὴν Πράξη.

...στὴν πυρκαγιά/ τῶν βλεμμάτων,/
οἱ λέξεις χάθηκαν/
στὶς γλώσσες/ τῶν φιλιῶν.

– μας λένε οἱ στίχοι, σὲ ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλο *ΒΥΘΙΑ* (σ. 63.), ἓνα ποίημα ποῦ μας παραπέμπει σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἔργα τοῦ Βαγγέλη Φίλου, τῶν ὁποίων οἱ συναφεῖς θεματικοὶ τίτλοι καθιστοῦν τὴ θηλυκὴ, γενετικὴ ρίζα τῶν λέξεων σὲ αὐτούσιον ποιητικὸ νόημα, ἐνθεο καὶ ἐρωτικὸ ὡς τὰ ὅρια τῆς θρησκευτικῆς ιερότητος: ***Ενθαλπία, Αλιάνθη, Θεάλια.***

Χωρὶς τὴν ἀνταπόκριση τῆς αγάπης ὁ ἄνθρωπος, σύμφωνα καὶ με τὴ σύγχρονη Ἐπιστήμη, παραμένει ἐκτὸς Λόγου, ἐκτὸς “νοήματος”, αἰωρούμενος, ἀσφυκτιώντας στὴν *ἀχρωμη ἔλλειψη*.

Ποῖος ἐρώτας,/ ποῖος/ θὰ με φυγαδεύσει;/
Διάπυρο τὸ γήινο/ στὰ πόδια μου,/
αἰαῖό τὸ γαλάζιο/ στὸν οὐρανὸ μου,/
ἀχρωμη ἔλλειψη./

Τὰ ἐρυθρὰ ἀντιστέκονται/ στὴν ἀσφυξία μου. (σ. 78)

Τὸ “*ἀχρωμο*”, ὅπως καὶ τὰ κάθε εἶδους χρώματα, σὲ στίχους καὶ σὲ τίτλους ποιημάτων, ἀποτελοῦν μέγιστα σημαίνοντα στὴν ποίηση τοῦ Βαγγέλη Φίλου. Περικλείουν τὴν ἐννοία καὶ τὴ “σημασία”, ὡς μιὰ ἀόρατη, ζωτικὴ μεμβράνη, ποῦ περιέχει καὶ ἀνασυνθέτει στὴν ποίησή του τὰ νοήματα, δια τῆς ὁποίας γίνονται “ὄρατά” καὶ ***ἀπεικονίζονται***: ἡ Μνήμη, ὁ εαυτός, ὁ Ἄλλος, ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ, ἡ αγάπη, ὁ ἐρώτας, ἡ ἴδια ἡ ποίηση, ὁ ποιητὴς καὶ αὐτὸ τούτο τὸ ποίημα.

Ὅλο τὸ κίτρινο δὲν εἶναι φετινό./
...Δὲν εἶσαι σὺ, εἶναι ἡ μνήμη/
ποῦ σὲ διασκευάζει ἀνασυνθέτοντας/ ὅλες τὶς ἀπογευματινὲς θλίψεις./
Τὸ ξέρω, εἶσαι τὸ ποίημα.

(*ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΕΙΣ*, σ. 51)

...τα δάκρυα είναι/ η βροχή που ξεπλένει τα χρώματα./

...Αυτό το ποίημα.../ Θα 'ναι η θολωμένη σου ανάσα/

.../ το πορτοκαλί πουλί που υπογράφει. (ANTI EAYTOY, σ. 22)

Το Μενεξεδί (σ. 14), το υποκίτρινο που επιμένει, η βαθυκόκκινη πλαγιά, οι κόκκινοι αριθμοί (σ. 29), ο κόκκινος πόνος, ο μωβ ρυθμός στο γαλάζιο (16)...

...είναι εκ γενετής/ η ύπαρξη σημαδεμένη/ με ψευδαισθήσεις φωτός. (56)

Πρόκειται για ένα φυσικό φως, την ίδια την αντανάκλαση της ίριδας των ματιών πάνω στη Μνήμη. Για τα χρώματα μέσα από την ίριδα, που ανακαλούν την Ενθύμηση στην “κόρη” του ματιού, όπου σχεδιάζονται και απεικονίζονται χαμηλόφωνα τα νοήματα και οι λέξεις.

...μια ανάμνηση/ θρυμματισμένων ήχων.

– μας λέει στο ποίημα ΜΟΥΣΑ, σ. 60)

Δε γράφω εγώ ποιήματα, / καλώ τους ίσκιους μου/

...μην ξεχαστεί κανείς/ και δε φανεί/

κι αφανιστεί το φως/ και πώς θα πορευτώ/ σ' αυτήν την παραζάλη;/

Με τη άρθρωση των λέξεων εκφέρεται, ως ελάχιστο, αρθρωμένο νόημα, το φως, με όλο το συναισθηματικό βάρος που κομίζει.

Το ανακαλούμενο συναίσθημα μας παραπέμπει στον αρχέγονο, προαιώνιο Μύθο. Που μας επιστρέφει ανέκαθεν, στο μύθο της Αγάπης.

Θ' αφήσω τον ωραίο μύθο/ να υψωθεί,/

τάχα πως μου γελούσες,/ πως γύρισες,/ πως μ' αγαπούσες! (ΜΕΘΕΞΗ, σ. 11)

Κι έσταξε αγάπη/ απ' το γαλάζιο/ που με κοίταζε./

(ΧΑΜΗΛΟΦΩΝΟ, σ. 49)

Χωρίς το φως και τα χρώματα, χωρίς τη βιωματική ενσυναίσθηση των λέξεων, ο λόγος παραμένει κενός, εκπροσωπώντας την Απώλεια. Γίνεται αν-Α-λήθεια και εκφέρεται εικονικά, ως επίφαση, ως ψέμα.

Μπορεί ωραία ερείπια/ να έστησες πάλι/ εκεί που επαίρεσαι./

Τι γύρευες εσύ εδώ,/ στην αγορά,/ με μόνο εφόδιο τις λέξεις

αυτές που σου 'μαθε/ η μοναξιά να κελαηδούν/ πλάνες σοφίες/ κι αισθήματα εξόριστα;/

...Πάλι ηχούνε πένθιμα/ όσα καταραμένα/ δεν μπορείς ν' ακούσεις./...

(ΜΠΑΛΑΝΤΑ, σ. 32)

*Πώς τραγουδώ με νότες/ δανεικές,/.../
Πώς σ' αγαπώ/ σ' αυτήν την ωραία μου **πλάνη**;*

(ΔΙΑΘΛΑΣΕΙΣ, σ. 37)

*...Και τι θα πει σ' αγαπώ;/
...χαμόγελα/ που είχανε παύλες/ στη γλώσσα τους/
τελείες στα μάτια τους/ κι όλο το ψεύδος στη μορφή τους./
Ήχησαν τώρα/ οι γραμμένες λέξεις,/ μ' εκείνον τον ήχο/
...δεν είναι/ τίποτ' άλλο παρά **η σιωπή**/
που επιμένει/ πίσω από το αλφάβητο./
...κι άναψαν οι κόκκινοι αριθμοί...*

(ΕΙΚΟΝΙΚΗ, σ. 28)

Γιατί ο πόνος είναι κόκκινος,/ ο πόνος./

Κι ο θάνατος,/ δεν έχει χρώμα ο θάνατος./... (ΑΠΩΛΕΙΑ, σ. 50)

Περιπλανώμενοι μαζί με τον ποιητή, βρισκόμαστε μπροστά στα προαιώνια αινίγματα. Το μεγαλύτερο αίνιγμα, αυτό της έσχατης δικαιοσύνης της θνητότητας απευθύνεται όμως, ανέκαθεν, ως Ερώτημα προς τον εαυτό και τον Άλλο-όμοιο επίσης συνάνθρωπο.

Τη λύση παρ' όλ' αυτά, δίνει, όπως πάντα, η Φύση. Η Φύση λύνει κάθε Αίνιγμα, απαντώντας σε όλους τους τόνους και με όλους τους τρόπους, με τον φυσικό κύκλο της. Ακόμη και σ' αυτόν τον προαιώνιο γρίφο του θανάτου.

Μου είπες:/ Θα πάω τώρα στους αγρούς,/ δεν ξέρω αν θα 'χει Άνοιξη/ εκεί./

Πού είναι; ρώτησα/ και μου 'δειξες:/

Παντού! (σ. 51)

Η απάντηση βέβαια, δεν είναι τίποτ' άλλο από την απάντηση της φυσικής Συνέχειας, μέσω της αλληλουχίας των γενεών. Και περικλείεται πάντα –πού αλλού – στον ερωτικό διάλογο, που δίνει Συνέχεια στη Ζωή!

...για φαντάσου να πλημμυρίσει/ ο κόκκινος πόνος./

Βγες Μαρία στο παραθύρι,/ ρίξε την πλεξούδα σου/

να σκαρφαλώσω/ εγώ στον ουρανό,/

έχω εκεί παλιούς λογαριασμούς,/

απ' όταν ξεχνιόμουν/ και με τραβούσαν/ οι θεές να μου χαϊδέψουν/ το σγουρόμαλλο.

Ο φυσικός, ερωτικός λόγος, συμβολοποιεί κάθε δυσκολία της πραγματικότητας. Ο αρθρωμένος λόγος την μετατοπίζει, μεταφέροντας την ανάμνησή της σε εικόνα, λέξη, στίχο. Μετατρέποντάς τη σε ποίηση.

*Κι αν ξέρω αυτά/ τα τιμαλφή των στίχων;/
...είναι ραπίσματα του ανέμου,/ ήχοι από γρύλισμα αρχαίας θύρας./.../
χάδι να ήταν, ας μην ήταν αφή,/ .../
μονάχα ένα σημάδι/ να λύσει αυτόν τον κόμπο/
κι εκείνο το παράπονο/ που αιώνες κατοικεί/
πίσω απ' τις κόρες των ματιών,/
δίνοντας χρώμα στη λαχτάρα.*

(ΑΥΤΟΜΑΤΟ, σ. 55)

Σε κάθε περίπτωση, πρόκειται για ένα σημάδι, ένα γλωσσικό Σημείο, σημαίνον μαζί και σημαινόμενο, που ανατρέπει το δύσκολο Πραγματικό.

*... ένα πανέρι λέξεις αχνιστές/
...αυτά που χάρισα τα βρήκα αντίγραφα/ στα όνειρά μου./*

Η Γλώσσα εικονοποιεί, συμβολίζει την πραγματικότητα και ό,τι μας διαφεύγει, για να γεννηθεί κάθε φορά, μια νέα δημιουργία. Για να την πούμε, να την αρθρώσουμε, να την ακούσουμε. Για να επικοινωνήσουμε λυτρωτικά με τον Άλλο.

Χωρίς την επικοινωνία με τον συνάνθρωπο, το φως που μας οδηγεί χάνει την έντασή του. Στο σκότος της έλλειψης αρχίζουν να γεννούνται φόβοι.

*Είναι στιγμές που ξέρω/ πως συγκαλύπτω τα όλα μου/
σ' αυτήν την ειλικρίνεια την ανελέητη/ που τη θαυμάζουν οι πολλοί/ και ξεγελιούνται./
...πάντα ο άλλος με κατοικούσε/
...κι ο άλλος του άλλου μ' έκρυβε,/ όταν στάλαζαν ήχο και φως οι λέξεις μου./*

Γι' αυτό σου λέω, φοβάμαι/ μη βγεις μέσα απ' το μαύρο... (σ. 23)

Έχουμε ήδη εισχωρήσει στο ανθρώπινο ασυνείδητο, όπου εμφιλοχωρεί εγγενής, ο ανθρώπινος φόβος. Ο φόβος της μοναξιάς, της απώλειας, της απουσίας. Που εμφανίζεται, λες, για να φρουρεί ό,τι δεν ειπώθηκε.

*α! αυτή η ώρα της σιγής,/
με τη φριχτή γριά να σεργιανά/γύρω απ' τα παιδικά κρεβάτια/
εγώ τη λοιδορούσα/ από την κούνια μου,/*

μα ό,τι δε μου 'κανε παιδί,/ μου το πληρώνει τώρα. (ΤΡΙΣ, σ.70)

.../ μόνο το θρόισμα.// Καμιά δεν ήρθε. (Η ΥΣΤΕΡΗ, σ. 59)

Στη μοναξιά το υποκείμενο βρίσκεται αντιμέτωπο με τον εαυτό. Ίσως και με τα όριά του. Με τους κανόνες δηλαδή, που μπαίνουν πάντα από τα όρια της ελευθερίας του συνανθρώπου. Αλλά, ας μην ξεχνάμε, και της οφειλής μας προς την ανθρώπινη παρουσία δίπλα μας. Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι οφειλή ίσον ενοχή.

Και την ώρα/ που ήθελα,/ ερχόταν/ η **Αρετή**/
με το σαρδόνιο/ -εγώ τη λέω φίδι/ πρωτόπλαστο-/

να μου θυμίζει/ την **ενοχή**/ της **επιθυμίας**. (ΕΝΟΧΗ, σ. 52)

Πώς όμως, πληρώνεται αυτή η οφειλή προς την ύπαρξη; Ο ποιητής το απαντάει ρητά:

...και να γυρεύω εγώ/ ζανά την **απουσία**/ οπού ο **έρωτας**. (27)

Ο ποιητής διαλέγεται συχνότατα με το δυαδικό Απουσία-Παρουσία. Η έννοιες μάλιστα, *Δυαδικό, Απουσία, Ανάμνηση κ.λπ.*, εκφέρονται και σε τίτλους ποιημάτων.

Ο ανθρώπινος *διάλογος*, στην ποίησή του, επιτείνεται με τίτλους όπως *Ε! ΣΥ* ή *ΠΟΥ ΕΙΣΑΙ*; κ.λπ., με κλητικές δηλαδή προσφωνήσεις προς τον συνομιλητή-Άλλον. Ή με το επιφωνηματικό *ΑΧ*, όπως άλλωστε και στα προηγούμενά του έργα.

Ή και απευθυνόμενος με προστακτικές και προστατικά γλωσσικά μόρια, όπως *ΑΚΟΥ, ΜΗ, ΔΕΝ*, κ.λπ., σε στίχους, ακόμα και σε τίτλους.

[Ας σημειώσουμε ως παρέκβαση εδώ, ότι η Προστακτική αποτελεί την πλέον αρχέγονη έκφραση της γλώσσας.ᶜ]

Με τους τρόπους αυτούς ο ποιητής ανακαλεί διαλεκτικά την πραγματικότητα.

...λανθάνουσες **παρουσίες**/ εγώ τις λέω θλίψεις/
φύλλα παλιών **χειραμιών**/ σ' ανεμοβρόχι.

(ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ, σ. 10)

Μια *χειραμιά* βέβαια, αποτελεί Γλώσσα συνομιλίας.

Γλώσσα συν-ομιλίας είναι συχνά και ένα νεύμα, ένα άγγιγμα, συχνότατα δε και ένα σημαίνον βλέμμα με έννοια γλωσσική. Όλα ανοίγουν μια αδιάψευστη οδό για να επιστρέψουμε στον αρχέγονο Μύθο.

...**Η μόνη γλώσσα που γνωρίζω/ είναι των ματιών**,/

...Κι εγώ που σ' αγαπώ πώς να το πω;/
Αφήνω αινίγματα κι εκλιπαρώ/ τους λύτες· γόρδιος ο δεσμός/
.../ μοιάζει να φοράς την υπόσχεση,/ μα ποιος στ' αλήθεια ξέρει;/
...Ωστόσο, το αισθάνομαι πως θα χαθώ,/ **χωρίς το μύθο μου θα σβήσω...**

(ΔΥΑΔΙΚΟ, σ. 30.)

Στο μύθο ενώνεται η ατομική οντότητα με τη συλλογική. Η ανάμνηση της αντάμωσης κατοικεί στο ασυνείδητο, όπως ακριβώς στα όνειρα ή σε μια λεκτική παραδρομή της Γλώσσας ή όπως στη γλώσσα των παιδιών.

Πέρα απ' τα πέρα/ πέρατα,/ τα περασμένα, σ' είδα./ Νύφη του μέλλοντος,/ Θεά!!
Το όνειρο γυρεύω. (26)

Πώς πέταξες μαζί με τα πουλιά/ στην όμορφη απάτη των ματιών,/
...Πώς γύρισες ξανά/ στο όνειρό μου;

(ΔΙΑΘΛΑΣΕΙΣ, σ. 37)

Τα όνειρα είναι άλλο ένα μείζον σημαίνον στην ποίηση του Βαγγέλη Φίλου.

–αυτά που χάρισα τα βρήκα αντίγραφα/ στα όνειρά μου.

(ξανα-ακούσαμε σε στίχο, σ. 23)

Στο *όνειρο*^{vi} και στο ενύπνιο αναταξιθετούνται τα πράγματα, μέσα από μεταφορές, μετατοπίσεις και άλλους ασυνείδητους, λειτουργικούς μηχανισμούς.

Το ασυνείδητο όμως, σύμφωνα και με τα πορίσματα της σύγχρονης Επιστήμης,^{vii} είναι δομημένο όπως η γλώσσα, Οι ασυνείδητη εικόνα γίνεται ομιλούμενη λέξη που λέγεται, γράφεται και σχηματοποιείται ως ποίηση (για *ξαναστηθεί ο μύθος*).

Στο ποίημα με τίτλο *MNHMH TOY ONTOΣ* (σ. 67), διαπιστώνουμε μαζί με τον ποιητή:

Μια μελανή οπή/ το ποίημα/ και η φυγή/ αδύνατη/ όσων εισήλθαν./

Ούτε το φως,/ ούτε η σιωπή,/ ούτε η μνήμη./ Μόνο/ η άγραφη λέξη.

Άλλος ιερούργει,/ εγώ σβήνω ευτέλειες/ ν' αποκαθάρω τη μνήμη,/
φυγαδεύω εραστές/ για να στηθεί ο μύθος./

Άλλος σε ταξιδεύει/ στ' όνειρο,/ εγώ υπογράφω. (Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ, σ. 66)

Μέσω της ποίησης ο ποιητής επαναδιαπραγματεύεται τα δεδομένα γύρω του. Ωσπου η βιωματική εμπειρία της περιπλάνησης καταλήγει στην ωριμότητα της επιστροφής. Με τη γνώση του ταξιδιού έχει ήδη μάθει να αποδέχεται τα φυσικά πράγματα, να υπερβαίνει το φόβο και την ενοχή, να αποδέχεται τη φυσική τάξη. Έτσι ελεύθερος, μπορεί πλέον ν' ανοίγει τα φτερά της δημιουργίας.

*«Αχ!», το ποίημα.// Πώς να ορίσεις της μοίρας/ τη διαδρομή/
...στα ίδια που ποθούσες,/ σε γυρίζει.*

(ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ, σ. 17)

Με την αποκτημένη δύναμη, του ελέγχει και ορίζει πλέον ο ίδιος τα πράγματα, όπως και αυτό τούτο το ποίημα:

*Είπε το ποίημα./ Άλλαξέ με!/ Δε θέλω πια/ να 'μαι κραυγή,/ θρήνος, λυγός/ και
σπαραγμός./*

*Κάνε με γέλιο και **χαρά**/ γεύση καλοκαιριού/ **αγάπη**.*

(ΜΕΝΕΞΕΑΙ, σ. 14)

Κατακτά πλέον τον τρόπο, τη γνώση και την τεχνική για το φυσικό δρόμο της ποίησης. Που δεν είναι άλλος, από αυτόν της προφορικότητας.^{viii}

Η προφορική γλώσσα στην ποίηση αποτελεί διαχρονικά μέγιστο επίτευγμα ενός ποιητή. Στην ποίηση του Βαγγέλη Φίλου, επιτεταμένο και από τα στοιχεία διαλόγου, έχει επιτευχθεί αυτό στο έπακρο.

Έλα,/ πλύνε τις λέξεις!/ Να φτάσεις στον καθαρό ήχο/ των συλλαβών/

δίχως παραβολές/ και συνειρμούς/

Να γράφεις φθινόπωρο/ και να μη σε πλακώνει η θλίψη,/

να λες χαρά/ όπως την κελαηδάει/ το πρωινό πουλί./

...Λούσε το ποίημα στην πηγή!/ Να πάρει φως/

...πριν συσσωρεύσει η μνήμη/ τα συντελεσμένα./

Αλλιώς,/ άλλη η γλώσσα του.

(ΜΕΤΑΛΛΟ, σ. 18)

*Καν' την **αγάπη** σου/ φωτιά,/ άνεμο, κύμα,/ πυρκαγιά,/*

χρώμα και φως/ και ουρανό,/ αστέρι./

Ψιθύρισε την,/ κάν' την φωνή,/ γλώσσα πουλιού,/ κελάρυσμα νερού/

κι αν χρειαστεί,/ κραυγή./

*Και ύστερα,/ **σιωπή**/ για να τη σώσεις. (74)*

Τη μέγιστη εκδοχή της προφορικότητας βρίσκουμε στο Δημοτικό Τραγούδι, με το οποίο φαίνεται ξεκάθαρα ότι ανδρώθηκε ο ποιητής μας.^{ix}

Είμαι πουλί,/ δεν είμαι ποίημα./
.../Το πέταγμά μου έρωτας,/...φως./
...ήρθα να κελαηδήσω. (ΑΚΟΥ, σ. 9)

Στο δημοτικό τραγούδι έχουμε τη μέγιστη έκφραση της ανθρώπινης συλλογικότητας.

Κοινωνία συναισθημάτων είναι το ποίημα./
Δεν είναι εύκολο κάθε φορά/ να ελέγχεις την απόχρωση,/
ενίοτε γίνεται ερυθρή,/ ερχόμενη από το ιώδες./
Άλλες φορές αρνούνται οι λέξεις/ τη χροιά του ήχου τους,/
δεν ξεχωρίζουν τις αγάπες./
...Άνθρωπος είναι το ποίημα.

(“ΑΠΟΧΩΡΩ”, σ. 34)

Μετά και από αυτή τη διαπίστωση έχει κατακτηθεί το κλειδί και για την κοινωνική μνήμη, τη συλλογικότητα.

Εφορμά με δική του άποψη στα κοινωνικά τεκταινόμενα, όπου βέβαια το μυαλό δίνει συχνά το μέγιστο λόγο στη στεγνή επιστήμη, παρακάμπτοντας δυστυχώς, πολλές φορές την ανθρώπινη ψυχή: Αν και

Είχε ψυχή,/ είχε κορμί,/ όμως αυτή έλειπε./
Δένε/ πως την είχε κλέψει/ ο Νους/ ο ανόητος. (ΑΠΟΥΣΙΑ, σ. 61)

Αυτό έχει τα γνωστά αποτελέσματα στη σύγχρονη κοινωνία.

Η αδηφαγία/ των ισχυρών/ δεν θα επιτρέψει/ περισσεύματα κοκάλων/
για τους μετρίους. (Η ΟΡΓΗ, σ. 41)

Κάθε αληθινός ποιητής όμως, δύναται να γίνει προφητικός:^x

Πώς ν’ αναγάγεις την καθολική οξείδωση;/
αν δεν αλχητίσεις το φωτεινό αστέρι,/ δε θα σταματήσει ο λυγμός της ιστορίας./...
(Ο ΔΡΟΜΟΣ, σ. 43)

Γιατί, σε κάθε περίπτωση, το ζητούμενο είναι η αποτροπή του θανάτου.

Ε! συ/ που χάνεσαι γυρεύοντας/ ν’ αναστηθείς στο μέλλον...(21)
Ε! συ δημιουργέ/ του ωραίου μύθου,/ δεν είναι ο θάνατος/ ποίημα.

(Ε! ΣΥ 2, σ. 46)

Ο ποιητής είναι φανερό πλέον ότι παίρνει ρητή θέση ως προς τα αξιακά πρότυπα που επιβάλλονται. Γυρίζει τα νώτα στη μακριά από τη φύση, μονόπλευρη οικονομική ανάπτυξη. Και απευθύνει νουθεσία και κάλεσμα για να αρμόσουμε το μέλλον με το παρελθόν.

Και διαφοροποιεί, καθαρά, τη θέση του:

...κρατώ εγώ/ εδώ/ τα πένθιμα,/ τα λίγα,/...

(ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟ, σ. 42)

Έτσι, με τη γαλήνη του συμβολισμένου λόγου, η ποίηση χαρίζει τη γαλήνη της σιγής, μιας μουσικότητας σιγής κατά τον ποιητή, που μπορεί να αφουκράζεται τη φύση *στην πιο γλυκιά της ώρα*, θυμίζοντάς μας τον τρόπο του μεγάλου μας ποιητή Δ. Σολωμού.

Μέσα από τέτοιες διεργασίες, η αναζήτηση κάθε χαμένης ταυτότητας παραχωρεί τη θέση της στην αναζήτηση όχι πλέον τόσο στρεφόμενη στο παρελθόν ή σε πόνο του έρωτα, αλλά ως γαλήνη.

Γράφει αυτός,/ ηχούν σιωπές,/ σιγούνε κραυγές,/ αντάτζιο.

(ΚΑΘΑΡΙΟ, σ. 39)

Η γαλήνη ανακαλεί και μεταφέρει στο προσυνειδητό τον έρωτα ως Λόγο. Και μας δίνει τα φτερά να αναζητήσουμε πλέον το μέλλον της ίδιας της ποίησης.

Για τον ποιητή, η Ποίηση αποτελεί μέγιστη δι-έξοδο. Προτάσσεται δε στην ποίηση του Βαγγέλη Φίλου, ως η Αισιόδοξη δύναμη του συμβολισμού της πανάρχαιας Γλώσσας, με την οποία κλείνει και το βιβλίο, προς ώριμη αναζήτηση της απτής πραγματικότητας της Ζωής:

Να 'χα μια ελιά/

...να 'χα μια θάλασσα/ και μιαν αγάπη. (79)

III.

Αγαπητοί φίλοι,

η ποίηση του Βαγγέλη Φίλου γεννάται εκ των ένδον. *Αυτοφυής*, κατά τίτλο ποιήματός του (σ. 15), γίνεται *λαχτάρα*, *συνάντηση* (16), *ελπίδα*, *αισιοδοξία*, *ποίημα*.

Κι εγώ δεν έχω πόνο,/ μόνο μια προσμονή,/ λαχτάρα:/

Ν' αντέξει η παπαρούνα μου/ σε τούτον τον πνιγμό,/

ν' αντέξει.

Ο λόγος του είναι καίρια ερωτικός.

Πάντως ώρες ώρες/ σκουραίνει το νερό,/ ξεπλαίνοντας/

οξειδωμένες υπάρξεις. (54)

Γίνεται συνομιλητικός, διαλογικός, ακόμη και με τον ίδιο τον ποιητικό εαυτό, όπως καταδεικνύεται και από πλείστα αυτοαναφορικά στοιχεία, στην εν γένει έκταση των ποιητικών έργων του. (κόκκινος πόνος 55 κ.λπ.)

Η τεχνική του κινείται με τη ευελιξία της ομιλούμενης προφορικότητας, που τον δεικνύει βιωματικότατο γνώστη των ελληνικών, τοπικών, διαλεκτικών

ιδιωμάτων, όπως και της γλώσσας του λαϊκού δεκαπεντασύλλαβου στίχου και του δημοτικού τραγουδιού.

Ως γνωστόν, ο χρόνος του δημοτικού τραγουδιού είναι φυσικός και κυκλικός, όχι γραμμικός και ποσοτικός.^{xi}

Η μεταφορά στον τόπο-χρόνο- γίνεται με φυσικότητα στην παρουσιαζόμενη ποίηση. Η φυσικότητα εντείνεται μέσω των διαπροσωπικών διαλόγων που αφηγούνται μια ζωντανή αφήγηση, προσωποποιημένη κατά την τεχνική του δημοτικού τραγουδιού.

Πρόκειται για τον ομιλητικό ρυθμό της φυσικής τάξης, τεκμηριωμένο στο παρουσιαζόμενο έργο με την β' πρόσωπη γραφή και το συνεχή διάλογο με τον Άλλο. [Οι αναφορές του ποιητή στη δημοτική παράδοση, υποκλίνονται στη συλλογική μνήμη, όπως ακριβώς και στα προηγούμενα βιβλία του.]

Με σεβασμό στους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες, ακόμη και στα σημεία στίξεως, κόντρα σε κάθε ποιητικό ρεύμα των καιρών.

Το ποιητικό ύφος περιέχει έντονο λυρισμό, που συμπλέει με το μοντέρνο, αλλά και με πλείστα στοιχεία σουρρεαλιστικού ρεαλισμού.

Διαχρονικά στοιχεία από την αρχαία τραγωδία βρίσκονται κυρίως στους διαλόγους και στη θεματική των στίχων, που στοχεύουν σταθερά στο Μύθο, ήδη από τα προηγούμενα έργα του, με πιο σύνθετες δημιουργίες, που προσομοιάζουν και στα θεατρικά έργα.

Η αστραπιαία διαδοχή των εικόνων παραπέμπει συχνά στην αλληλοδιαδοχή της τεχνικής του κινηματογράφου.

Η πλευρά όμως, των θετικών επιστημών και το σύνολο της επιστημονικής σκευής του ποιητή εκφέρεται διακρικότερα στην ποίησή του, κυρίως, ίσως και μόνο ως έμμεση μέθοδος στα τεχνικά στοιχεία.

[Υπενθυμίζουμε εδώ ότι η μορφή μπορεί από μόνη της να προσδώσει στο έργο ένα νέο ή συμπληρωματικό νόημα.]

Η χαρακτηριστική, ωστόσο, λιτότητα του στίχου και η αφαιρετική φόρμα προσδίδουν προσωπική ταυτότητα στους στίχους του Βαγγέλη Φίλου.

Η δε αμιγώς ποιητική μορφή του παρουσιαζόμενου βιβλίου, σε σχέση με τις προηγούμενες δημιουργίες του ποιητή, έρχεται ως απάντηση στα εν γένει ποιητικά του ζητούμενα, με παγιωμένες θέσεις ως προς το Λυρισμό, την αισθητική, την ομορφιά και κυρίως το ρυθμό – το μεγάλο ζητούμενο της ποίησης.

Ο ρέων, προφορικός ρυθμός του Βαγγέλη Φίλου, είναι αυτός που βεβαιώνει ό,τι ο ποιητής δηλώνει έμμεσα αλλά σχεδόν ρητά με στο παρουσιαζόμενο βιβλίο. Το

κλείσιμο δηλαδή, των έως τώρα ανοιχτών λογαριασμών του με τον εαυτό και την ποίηση.

Το παρελθόν το ξόδεψες – μας λέει σε στίχο του βιβλίου, με το οποίο, προφανώς, ανοίγεται ένας καινούριος κύκλος στην ποιητική και ασθητική του αναζήτηση και στη διαπραγμάτευσή του με τη Μούσα.

τώρα τις λέξεις μου/ τις τραγουδώ,/ δεν τις φοβάμαι/ πια τις λέξεις./

...χύθηκε/ απ' τη λευκή ραγισματιά/ το μαύρο.

(ΑΧΡΟΝΟΣ ΕΡΩΤΑΣ, σ. 71)

Ρέει/ στην κόψη/ του τσεκουριού/ γλυκό σαν πόνος/ άγριο μέλι./

Το νιώθω,/ εφτά παράδεισους/ θα περάσω.

(ΣΚΗΝΗ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ, 62)

Αγαπητοί φίλοι,

η περιήγησή μας στην ποίηση του Βαγγέλη Φίλου κλείνει οντολογικά και διαπροσωπικά. **Πώς αλλιώς;;;**

Η μόνη γλώσσα που γνωρίζω/ είναι των ματιών (30)

Αν θέλεις η πρώτη ανάγνωση να είναι δική σου,/ κοίταξέ με. (5)

Ευχόμαστε στον ποιητή Βαγγέλη Φίλο, οι Διαθλάσεις του φωτός να εξακολουθήσουν Άστικτες και Καθάριες, να τύχουν ακόμη μεγαλύτερης αναγνωστικής ανταπόκρισης και να πορεύεται υγιής, φωτεινός στο μεγάλο Δρόμο της Ποίησης.

Ευχαριστώ.

Βούλα Επιτροπάκη

**Η Βούλα Επιτροπάκη είναι Νομικός, ποιήτρια και ζωγράφος.*

Το παρόν κείμενο είναι η ομιλία της στην εκδήλωση παρουσίασης του βιβλίου μου, «Αλλιώς πώς;» στην Αθήνα, Κεραμικός, Πολιτιστικό Σωματείο «Ελευσις και Υδράνη», 11/11/2016

i 1998

ii

iii τεύχος 53-54.

iv Ποιήματά του μεταφρασμένα στα γαλλικά από τον Δημήτρη Φίλια δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «ΡΑΣΙΝ».

v George Thomson

vi Φρόνιτ

vii Λακάν

viii Σ. Λ. Σκαρτσής, *Η προφορικότητα..... Ο ακροατής.....*

ix Σ.Λ. Σκαρτσής, *Το Δημοτικό τραγούδι τ. Α'*

x Έτσι είχαν διδαχθεί, αιώνες τώρα,/ αν δεν αλυχθήσεις το φωτεινό αστέρι./ δε θα σταματήσει ο λυγμός της ιστορίας./ Μ' αυτόν τον τρόπο,/ ασύνειδα σχεδόν,/ σχηματίζόταν η πομπή του μέλλοντος./ ...όπου ιδέα καμιά,/ μόνο τα αραχνιασμένα βιβλία,/ αυτά που σώθηκαν στην επιδρομή,/ όταν είχε φανεί η ματαιότητα/ και η αρχαία σκουριά/ είχε πρασινίσει όλα τα χάλκεα./ Πώς ν' αναγάγεις την καθολική οξείδωση;/ Δεν ομιλούν εδώ τη γλώσσα/ των ορθών νοημάτων,/ μόνο την κίτρινη λάμψη των ματιών γνωρίζουν./ ...και βρέθηκε εκεί μια ξεπεσμένη,/ του υπηρετικού προσωπικού/ και διέταξε/ ν' ανορθωθούν όλα τα έξω ερείπια,/ - τα μέσα βολεύει να γίνουν σκόνη-/ να λατρευτούν ζανά οι μωροί/ και οι θεοί να υποταχτούν, οι θεοί./ Κι η όρθια ευθεία ποτέ/ να μη διαθλαστεί στη διάφανη λίμνη/ και όλο το ρίγος του νερού να καταργηθεί./...γιατί μόνο με σαλεμένο τον λογισμό/ μπορούσαν να πορευτούν στο φρύδι,/ πάνω από το βάραθρο της κατάνυξης/ και του φόβου. (Ο ΔΡΟΜΟΣ, σ. 43)

xi Σ.Λ.Σκαρτσής